

VORMSI ÕORMSÖ

Tulenevalt Haldusreformi seadusest on Vormsil võimalik valida iseseisva vallana jätkamise või mõne teise omavalitsusega liitumise vahel. Sõltumata valikust on elujõulise püüasustuse ja arengu eelduseks kogukonna koostöö ning sellest tulenev ühtsus. See tagab meile võimekuse teha saare tuleviku silmas pidades ausaid ja arukaid otsuseid. Teesid, mille eesmärgid ning põhimõtted on kooskõlas Püüasustusega väikesaarte seadusega, on kogukonna kokkulepe jätkamiseks iseseisva omavalitsusena.

Vormsi iseseisva omavalitsusena jätkamise teesid

EESMÄRGID

1. Saare püüasustuse säilimine, selle kasvu ja elujõulisuse tagamine;
2. Osalusdemokraatia ja omavalitsusliku suutlikkuse suurendamine;
3. Püüselanike töökohtade ja toimetulekuvõimaluste loomine ja ettevõtlikkuse toetamine;
4. Esmatähtsate avalike teenuste (korrakaitse, päästeteenistuse, transpordiühenduse, elektrivarustuse, posti- ja sideühenduse, hariduse, sotsiaal- ja arstiabi jm) kättesaadavuse tagamine;
5. Vormsile omase elulaadi ja kultuuri järjepidevuse säilimine;
6. Vormsile iseloomuliku looduskeskkonna, maastikuilme ja külamiljöö säilimine ja kaitsmine;
7. Püüselanike tegevuse ja huvide sidumine riiklike vajadustega piirkonnas.

OMAVALITSUS, KOGUKOND JA OSALUSDEMOKRAATIA

1. Omavalitsus toetab saare kogukonna koostööd. Koostöös kogukonnaga tagatakse püüselanike, kodanikuühenduste, ettevõtjate ja teiste huvigruppide osalemine valla juhtimises läbi nende ära kuulamise avalikel

aruteludel ning saare elu seisukohalt oluliste otsuste langetamises;

2. Valla arengu seisukohalt oluliste õigusaktide (põhimäärus, arengukava, eelarvestrateegia, üldplaneering, detailplaneeringud) koostamisel ja muutmisel tehakse kogu protsessi ulatuses (sh lähteülesande koostamine) koostööd saare kogukonnaga ja otsustamisel arvestatakse kogukonna arvamusega;
3. Valla seisukohalt oluliste otsuste (allasutuste tegevus, projektide rahastamine, investeeringute kava) kavandamisel ja tegemisel küsitakse eelnevalt kogukonna arvamust;
4. Omavalitsus lähtub kogu oma tegevuses eesmärgist suurendada kogukonnasisest usaldust ja koostöötahet, vältides teadlikult tegevusi ja otsuseid, mis võivad neid kahjustada;
5. Omavalitsus teeb kõik endast oleneva fiktiivsete sissekirjutuste ja selle kaudu kohalike valimiste tulemuste mõjutamise vältimiseks.

HARIDUS, KULTUUR JA NOORTETÖÖ

1. Saarel säilib 9-klassiline põhikool ja lasteaed;

2. Omavalitsus toetab kooli ja kogukonna koostööd tagamaks noorte kasvamise saare patriootideks ja Vormsi traditsiooniliste väärtuste edasikandjateks;

3. Omavalitsus toetab noorte kogukonnasisest tegevust ja korraldab regulaarselt (vähemalt kord aastas) saare noortega ühise ümarlaua;
4. Omavalitsus toetab üldist haridus- ja huviringide tegevust ning täiendõpet kõigile vanusegruppidele;
5. Saare kultuurielul korraldamisel lähtub omavalitsus Vormsi pärimuse ja traditsiooniliste väärtuste hoidmise, tutvustamise ja arendamise prioriteetsest;

6. Omavalitsus toetab kohalikku kultuuri-, huvi- ja sporditegevust (jahindus, kalandus, käsitöö, rahvatants, muusika, ajalugu, kodulugu jm).

SOTSIAALABI JA TERVISHOID

1. Omavalitsus loob koostöös kogukonnaga optimaalse, vajadustest lähtuva sotsiaal-hooldekande süsteemi ning tagab ühtse koduteenuste võrgustiku ja sotsiaaltranspordi korralduse;
2. Omavalitsus jätkab saare tervishoiu ja erakorralise abi toetamist ning kättesaadavuse korraldamist.

MAJANDUS, ARENDUSTEgevus JA INVESTEERINGUD

1. Omavalitsus koostöös kogukonnaga töötab välja ühtse ettevõtluse (põllumajandus, metsandus, kalandus, turismi jt) arendamise poliitika lähtudes kohalikest arengueeldustest ja huvidest;
2. Omavalitsus toetab kohaliku ressursi kasutamisel sellist majandustegevust, mille mõju soodustab püüasustuse säilimist ja arengut;
3. Omavalitsus korraldab regulaarselt (vähemalt kord aastas) kohalike ettevõtjate ümarlaua;
4. Valla investeeringud tehakse järjades arengu eesmärgi, võetud kohustusi ja objekti või tegevuse olulisust kogukonnale;
5. Omavalitsus rajab juurde munit-sipaaleluruume tagamaks kohalikele noortele võimaluse alustada iseseisvat elu ilma vajaduseta saarelt lahkuda ning esmase elupaiga saarele elama asuda soovijatele;
6. Arendusalade ja hajaasustuse planeerimisel arvestatakse ulukite elupaiku ning rändeteid.

Ants Rajando	Ivo Sarapuu
Ants Streng	Jonne Berggren
Anu Streng	Koit Kõiveer
Arvo Allik	Kristina Rajando
Elle Puurmann	Tanel Viks
Harri Rosenblad	Toivo Hokkonen
Henry Timusk	Sven Rammul

Volikogu ja vallavalitsuse tegemistest

• Volikogu algatas detailplaneeringu Rumpo külas Aia katastriüksusel 90701:002:0206, mille eesmärk on turismitalu puhkeküla rajamine ja maa osaline sihtotstarbe muutmine. Volikogu tegi vallavalitsusele ülesandeks selgitada kinnistu omanikule võimalikke ohte, mis seonduvad naaberkinnistute kasutusotstarbega nagu lennuväli ja loomsete jäätmete matmispaik, mis võivad turismiga tegelemist mõjutada.

• Vormsilt käis presidenti valimas volikogu esimees Ivo Sarapuu, kelle volikogu valis esindama Vabariigi Presidendi valimiskogusse ühehäälselt.

• 17. septembril korraldas volikogu haldusreformiteemalise avaliku arutelukoosoleku, kus peateemaks oli küsimus, mis on Vormsi jaoks õige tee, kas haldusreformi käigus liituda või jätkata iseseisvalt.

• Volikogu järgmine istung toimub esmaspäeval 10. oktoobril, mil päevakorras on Vormsi valla arengudokumentide vastuvõtmine ja jätkatakse haldusreformi teemat. Info volikogu istungite toimimise kohta avalikustatakse valla kodulehel, mille vahendusel saab ka istungite otseülekannet vaadata.

• Vallavalitsus otsustas, et Borrbj karjääri haldamiseks eraldi hanget välja ei kuulutata ja karjääri hakkab haldama vallavalitsus. Järgmise aasta eelarves nähakse ette vahendid, et teha vajalikud eeltoimingud, tööde ja teenuste hanked ning karjäär avada.

• Vallavalitsuse poolt välja kuulutatud Hullo küla veemajandusprojekti hanke võitis AS Haapsalu Veevärk, omanikujärelevalvet teostab Infragate Eesti AS. Tööd peaks olema valmis hiljemalt käesoleva aasta lõpuks. See on valla jaoks väga oluline projekt ja loodame, et puhas vesi jõuab elanikeni juba varem.

• Vallavalitsus vaatas läbi projektitoetuste viimasesse vooru laekunud taotlused. Kokku laekus seekord neli taotlust, mis kõik ka toetust said. Vormsi Käsitööselt sai Tallinnas Saku Suurhallis toimunud mardilaaodal Vormsi parandkultuuri ning Vormsi valla tutvustamiseks 325 eurot, FIE Tatjana Sääs sai vormsilastele ja Vormsi külalistele professionaalse juhendaja käe all susside ja lilled margiviltimise tehnikate õppimiseks 190 eurot ja ajalehtedest korvi valmistamise ja värvimise õppimiseks 120 eurot, Rahvatantsurühm Vormsi sai Vormsi inimeste tervise- teadlikkuse tõstmiseks ja elukvali-

teedi parandamiseks ning tervisepäevade korraldamiseks 310 eurot. Info koolituste ja tervisepäevade kohta avalikustatakse teadetahvliitel ja valla kodulehel. Palume lahkelt osa võtta. Kuna taotlusvoorudes jäi osa rahast välja jagamata, siis kaalutakse järgmisel istungil lisataotlusvooru avamise võimalust veel sellel aastal.

• Vallavalitsus arutas põhjalikult Vormsi Pensionäride Seltsingu pöördumist, milles palutakse seoses elanikkonna vananemisega rajada saarele hooldekodu, mis ühtlasi tooks saarele juurde ka töökohti. Kaaluti poolt ja vastuargumente ja leiti, et see küsimus nõuab pikemat arutelu, läbimõtlemit. Eakate ja puudega inimeste hoolekande küsimus on olnud seni päevakorras ja on üks prioriteetidest ka edaspidi, kuid see on laiem teema ning hooldekodu ei ole ainus võimalik lahendus. Jõuti ühisele seisukohale, et saarelise asukoha tõttu ei ole Vormsile traditsioonilise hooldekodu rajamine väga kõrgete nõuete sh arstiabi ja ka eriarstiabi tagamise vajaduse ning reaalse kliendite ja professionaalse personali vajaduse tõttu teostatav, sest saarel puudub selleks vajalik kriitiline mass inimesi. Parim lahendus meie jaoks on hooldada inimesed nende omas kodus. See on ka abivajajate jaoks kõige turvalisem lahendus, sest keegi ei taha ju oma kodust ära minna. Töötame välja lisaks täna pakutavatele teenustele edasiarendatud koduhooldussüsteemi ja tingimused, et abivajaja ise või siis tema omaksed saaksid vajadusel lisaks täna valla poolt pakutavatele teenustele neile vajalikku oma kodus osutatavat teenust veel juurde osta.

• Vallavalitsus esitas maavalitsusele ja aktsiaseltsile Kihnu Veeteed järgmise praamigraafiku muutmise ettepaneku: sarnaselt eelmise aastaga asendada alates novembrikuust Svibyst 19.05 väljuv praam varasema 15.05 väljuva praamiga ja Rohuküläst 20.15 väljuv praam 16.15 väljuva praamiga.

Fotokonkurss
«Avasilmi Vormsi»
Autor: Jaan Künnap

Vormsi valla halduskorralduse võimaliku muutmise eelhinnang

GARRI RAAGMAA

Seoses käimasoleva haldusreformiga ning Haldusreformi seadusest tuleneva mereliste saarvaldade erandiga peab volikogu käesoleva aasta jooksul otsustama, kas Vormsi soovib jätkata iseseisvalt. Samas ei rakendu see Haldusreformi seaduse erand automaatselt: iseseisva vallana jätkamise soovi korral tuleb Vabariigi Valitsusele esitada põhjendatud taotlus, mille alusel tehakse vastav otsus.

Selleks, et volikogu saaks otsustada kaalutletult, analüüsiti olemasolevat olukorda ning võimalikke arenguid nii iseseisvalt jätkates kui ka ühinedes. Vormsilaste mõtted (sh 17. septembri 2016 rahvakoosolekul räägitud), intervjuude tulemused, dokumentide ning statistiliste materjalide analüüsi tulemused ja alusteksti pani vallavalitsuse palvel 2016. aasta augustis-septembris kirja dr Garri Raagmaa, kes on Tartu Ülikooli regionaalplaneerimise dotsent ning majandus- ja inimgeograaf.

Vormsi valla halduskorralduse võimaliku muutmise eelhinnang

1. Alljärgneva materjali eesmärk on koondada argumendid, et anda Vormsi elanikele ja volikogule alus teha igati põhjendatud, ratsionaalne ja kaalutud otsus Vormsi valla halduskorralduse võimaliku muutmise kohta. Otsuse saavad ja peavad tegema Vormsi elanikud ise.

2. Iseseisva vallana jätkamise esmaseks eelduseks saarvaldadele on Haldusreformi seaduse § 9 lõige 3.

3. Soovides jätkata iseseisva omavalitsusena, tuleb seda põhjendada lähtuvalt Eesti territooriumi haldusjaotuse seaduse § 7 lõikes 5 nimetatud kriteeriumidest. Liitumise või mitteliitumise võimalikud plussid ja miinused ning võimalikud mõjud ja asjaolud on esitatud koondina tabelis 1 ja lahti seletatuna lisas 1.

4. Vormsi võtmeküsimus on nii iseseisvalt jätkates kui ka osavallana kogukonna ühtsus ja eestvedamine. Kui kogukond ei ole ühtne või ei lepita olulisemates küsimustes kokku, siis on oht jääda infost ja otsustamisest eemale nii iseseisvas vallas, keskvalitsuses kui ka liitumisel suurema omavalitsuse volikogus.

• Iseseisvana on oluline loberida ministriumite ja erinevate arenguprogrammide võtmeisikuid.

• Osavallas tuleb panna seljad kokku saamaks suuremat esindatust suurvalla volikogus ja võimalikult laiapirrilist kohalikku otsustamisõigust.

5. Vormsi on kasvava populaarsusega rekreatiivne piirkond. Vormsi on tänu seal registreeritud osajaga elanikele ja suvilaomanikele elaniku kohta suurima maksutuluga vald Läänemaal. Et kiirendada positiivset kogukonnaga liitumist, siis võiks kaasata Vormsiga tihedamalt seotud osajaga elanikud ja suvilaomanikud kogukonna tegevustesse.

6. Vormsil on võtmepositsioonid nii ettevõtluse kui ka edasises rahvastiku arengu eelduse loomisel rannarootslaste järeltulijad. Et välismaal, valdavalt Rootsis elavad järeltulijad on hakanud oma maid müüma, siis on kogukonnale ülioluline, et tulevased maaomanikud toimiks kogukonna huvidega kooskõlas. Igal juhul on kriitiline vältida maa valdavalt müüki vahendajatele, reeglina välismaistele või Tallinna fondidele, kellel ei pruugi olla mingeid teadmisi kohalikest oludest ega ka vastutust kohaliku kogukonna ees.

7. Võib eeldada, et lähema KOV valimistsükli jooksul ei muudeta kardiinaalselt seniseid Vormsi jaoks olulisi transpordi- ja elupääste riiklike teenuste korraldust ning nende rahastamist.

Edaspidises on kriitiline väikesaarte edasine koostöö seni saavutatud positsioonide säilitamisel ja parandamisel. On küsimus, kuidas liitunud suurvallas ühelt poolt tahetakse väikesaarte probleemidega tegeleda ja teisalt, kas keskvalitsus ei proovi tulevikus transpordi jt elutähtsate teenuste osutamist anda omavalitsuste pädevusse.

8. Elaniku kohta laekuvat maksutulu ja väikesaarte täiendavaid tulusid ning erikoefitsiente arvestades on väga tõsine küsimus, kuidas liitunud suurvalla oluliselt suuremat eelarvetulu võimalik liitunud suurvalla eelarves suunata vormsilaste elutingimuste parandamiseks. Senine seadusandlus taolist garantiid ei taga.

9. Liituda otsustades on vaja teha esmane valik – kellega?

• Haapsalu/Ridalaga liitumise kasuks räägivad ühendused ja parim teenuste valik piirkonnas. Kahjuks aga muudab linna elanikkonna suurus Vormsi esindatuse probleemseks nii volikogu kui ka ametnike tähelepanu ja pühendumise saavutamisel. Ka võib olla linna esindajatel ja ametnikel raskusi Vormsi probleemide ja elanike vajaduste mõistmisel.

• Lääne-Nigula ja Noarootsiga ühinemisel on eeliseks sarnane maaeline piirkond ja Noarootsi puhul ka ajaloolis-kultuuriline side. Lääne-Nigula senine praktika on näidanud, et volikogus on eri piirkonnad esindatud proportsionaalselt, ühtlasi on ka teenused ja investeeringud tagatud liitunud piirkondades küllalt ühtlaselt. Probleemiks on aga saare pealt osalemine KOV organite töös.

• Teiste saarvaldadega (Kihnu ja Ruhnuga) liitumine ühise volikogu ja ühiste ametnikega ei oleks ühendusi arvestades ilmselt ratsionaalne. Küll võib väikesaarte senise koostöö ja toetuskeemides osalemise intensiivsem jätkamine olla igati asjakohane, näiteks ka esinduse loomine Tallinnas.

10. Kohalike küsimuste üle ise otsustamine on küllalt määrav vormsilaste tulevase heaolu tagamiseks. Vormsi kohalike probleemide ei saa suure KOV volikogu piisava informatsioonita sisuliselt ja pädevalt lahendada. Seetõttu on ühinemise korral oluline saavutada:

- osavalla staatus;
- võimalikult suure arvu kohalike küsimuste otsustusõigus, sh detailplaneeringute menetlemisel;
- esindatus suurvalla volikogus kas – eraldi valimisringkonnana või – suuremate erakondade/valimisliitude orkestreeritult oma 2-3 tuntuima ja elanikele usaldusväärseima kandidaadiga osaledes.

11. Elanike heaolu sõltub olulisel määral koha peal saadaolevatest teenustest. Liitumisel on oluline saavutada võimalikult suure osa avalike teenuste pakkumine koha peal ja vastavad kulutused fikseerida ühinemislepingus ja suurvalla arengudokumentides. Lisaks on väikesusest ja saarelisusest tingituna ka eraisikuteenused kahjumlikud, eeldades koha peal korraldatuna lisakulutusi nt ruumide soodus- või rendita pakkumisel operaatorile või siis täiendavat aja- ja rahakulu elanikele.

• Osavallas võiks olla õigustatud järgmised ametid:

- osavalla vanem, kes tegeleks suure KOV ja kohalike elanike infovahetusega, tugiks ettevõteteid, koostaks projektitaotlusi, korraldaks vabatahtlike tööd;
- sotsiaal-tervise spetsialist, kes korraldaks sotsiaaltoetusi, avahoodust, päevakeskuse tegevust jms;
- sekretär asjaajaja-klienditeenindaja.

• Vormsis on kindlasti vaja koha peal säilitada:

- põhikool, mille juures toimiks ka koolivälise tegevuse ja täiskasvanute õpe,
- lasteaiad,
- rahvamaja/raamatukogu,
- perearstikeskus,
- päästekomando,
- käsitöötuba – päevakeskus,
- kauplus,
- tankla,
- avalikud külasadamad/lautrikohad,

• Ruumid episoodiliste teenuste pakkumiseks.

12. Liitumisprotsessi juures tuleb arvestada valla juhtide ja teiste võtmeisikute väga suure töökoormusega, ilma milleta ei saavutataks Vormsi elanike heaolu suurendavaid tulemusi.

13. Praegune haldusreformi protsess jätab paljud edasised arengud (nt KOV teenuste nomenklatuuri, rahastamise) lahtiseks. Seetõttu ei saa üheselt hinnata mitmeid aspekte Vormsi elanike heaolu üle iseseisva või liitunud valla korral.

14. Tulenevalt käimasolevast põhiseaduslikust vaidlusest, ei ole selge, kas valitsusel on õigus valdu sundliita, nagu sätestab haldusreformi seadus, või milline on sundliitmise korral makstav kompensatsioon.

Lisa 1. Vormsi valla liitumise või mitteliitumise võimalikud plussid ja miinused lähtuvalt Eesti territooriumi haldusjaotuse seaduse § 7 lõikes 5 nimetatud mõjudest ja asjaoludest ning võimalikud arengud pärast 2018. aastat

Detailsem analüüs

1) ajalooline põhjendus

Vormsi (Ormsö) on ajalooliselt rannarootslastega, kellest enamusest lahkus II maailmasõja ajal Rootsi, asustatud piirkond (Aiboland). Pärast 1991. aastat said rannarootslaste järeltulijad oma esivanemate maad tagasi. Hoolimata aga sellest, et nad on valdavad (80%) maaomanikud, ei ela valdav enamusest Vormsil püsivalt, saart ja oma suvekodusid külastatakse peamiselt suviti. Rootslastest vormsilaste (järeltulijate) mõju kohaliku võimu teostamisel on täna marginaalne. Saare püsielanikkonna moodustavad vormsirootslaste järeltulijad,

kohe pärast sõda ja hiljem saarele tulnud inimesed ning nende järeltulijad. Uusvormsilastel on kujunenud tugev Vormsi identiteet, sealjuures on kasutusele võetud rannarootsi sümbolika (rahvariided jms). Vormilasteks peab end ka arvukas osajaelanikkond (osajaga elanikud), kelle seas omakorda eristuvad ettevõtjad-arendajad. Saarega seotud inimeste erinev taust ja motiivid on tinginud ka arvukalt erimeelsusi võimu teostamisel, millest kõneleb sage vallavanemate vahetumine ja üle keskmise sagedad kajastused Eesti peavoolu, aga ka sotsiaalmeedias.

Ajalugu määrab paljuski tuleviku, mille võimalikku käiku peaks arvestama. Vormsil saab väga suure tõenäosusega olema rekreatiivse elanikkonna kasv. Võib eeldada, et osa rootslastest maaomanike pärijad, kellel on Vormsiga vähe kontakte, müüvad sealsed kinnistused. Hinnataset arvestades saavad neid maid endal lubada vaid oluliselt jõukamad, ehk siis valdavalt suurlinnades ettevõtjana või tippametnikuna suureneb osajaga elanike arv ja osakaal veelgi. Tulenevalt Eesti ja Euroopa vanusstruktuurist võib 20 aasta jooksul hakata suurenema ka eakamate püsielanike osakaal, samuti hõbemaajanduse (eakate hoolduse ja tervise-teenustega) ning turismiga seotud ettevõtete ja nende töötajate osakaal (st survet võimaliku võõrtõojõu, sh pagulaste sissetoomiseks kolmandatest riikidest).

Rannarootsi ajalooline taust ja selle pärandi edasi viimine võiks seega olla arvestatav argument iseseisvana jätkamisel. Ajaloolis-kultuuriliselt on palju ühist Noarootsi, Osmussaare ja Ruhnuga. Nende omavaheline liitumine võimu teostamiseks ei ole aga vahemaid ja transporti arvestades realistlik.

Liitumisel Haapsalu/Ridalaga on aga ajaloolises mõttes aluseks «linnas käimine», suurt osa teenuseid on saadud ja saadakse nii ehk nii Haapsalust. Haapsalus on ka Aibolandi muuseum.

2) mõju elanike elutingimustele

Elutingimus on pigem bioloogiline termin (keskkonnategur, milleta organismi elu ei ole võimalik) ja selle kohta ei ole ühest definitsiooni. Elutingimused moodustavad inimete jaoks loodusliku, ehitusliku, sotsiaalse, kultuurilise, teenindusliku jm elukeskkonna elemendid. Piirimuutustel ei ole elutingimustele otsest ja kohest mõju. Küll mõjutavad seda elanike elukeskkonna tarvis tehtavad investeeringud. See tähendab, et antud kontekstis saab elutingimusi mõjutada ennekõike avalike, so omavalitsuse poolt korraldatavate investeeringutega.

Väikesaare püsielaniku elukeskkonda mõjutab loodusliku ja kultuurilise keskkonnateguri kõrval enam sotsiaalne tegur, täpsemalt sarnaste huvide ja vajadustega tugeva kogukonna olemasolu või selle puudumine.

Iseseisval väikevallas on piiratud võimalused elanike elukeskkonda parandada. Väikevalla administreerimise kulu osakaal on üldjuhul suurem, mistõttu ka elukeskkonna investeeringuteks jääb vähem vahendeid. Siiski tagab saareline staatus seni väikesaartele 410 tuhande eurose lisarahastuse, mida Rahandusministeerium on lubanud 2017-2021 säilitada, ja (aastal 2016) 637 tuhande eurose projektitoetuste tugirahastuse aastast. Iseseisvana

jätkates on neid vahendeid poliitiliselt väga raske ära võtta. Samuti on Vormsi tänu osajaelanike maksutuludele parima tulumaksu laekumisega vald Läänemaal. See tähendab, et efektiivse administratsiooni korral on Vormsil võimalik oma elanike elutingimuste parandamiseks kulutada elaniku kohta siiski enam, kui suurematel mandri valdadel.

Ühinemisel Haapsaluga ei pruugi väikesaarte toetuskeem pärast 2021. aastat Vormsile jätkuda. Seda võimalikku kaotust 300 tuhande eurone ühinemistoetus ei kompenseeri. Vormsil ei pruugi olla ühinenud Haapsalu-Ridalaga-Vormsi volikogus ühtegi esindajat. See tähendab Vormsi elanikele ohtu kaotada kontroll elukeskkonna parandamiseks vajalike investeeringute üle. Oht on seda suurem, kui arvestada Haapsalu lubatule lähedast laenukoormust. Saarelisus raskendab kogukonna liikmetel KOV ametnike ja volinike lobeerimist. Lahendus võiks olla detailse pikaajalise avalikkuse ja võtmeisikutega laialdaselt jagatud ühinemislepingu koostamine, millega määratakse elukeskkonna jaoks oluliste objektide rajamine ja struktuuride rahastamine, kombineerituna oma eelarvega osavalla staatusega. Siiski ei anna see uue ühisvalla volikogus vastavate kokkulepete pidamise garantiid.

3) elanike ühtekuuluvustunne

Vormsi elanike seotust territooriumiga võimendab oluliselt, hoolimata sõjajärgsest ja jätkuvalt rahvastiku muutusest, saarelisus. Elanike emotsionaalne side saare ja selle looduse ning lähinaabritega kujuneb mõnekümne aasta jooksul. Seda ka hoolimata suure tõenäosusega toimuva osajaga elanike arvu kasvust ja nende intensiivsest pendeldamisest Tallinna ja Vormsi vahel. Osajaga elanikud on üldjuhul kõrgema ühiskondliku positsiooniga ja neil on ka suurem tahe enda eluruumi kujundada, mistõttu on nad potentsiaalsed jõulised nii enda huvide eest seisjad kui ka identiteedi kujundajad. Osajaga elanike energia kanaliseerimine eeldab siiski kogukonna poolset tugevat eestvedamist.

Valla staatuse säilitamine soodustab kindlasti elanike ühtekuuluvustunde tugevdamist, sest otsustamisõigus jääb koha peale, mistõttu lahendused tuleb leida kogukonna liikmete kokkuleppel. Kogukonnale vastuvõetamatute ärihuvidega subjektide võime väikese valla otsustajaid mõjutada on eeldatavasti suurem, kui Haapsalu puhul, mis võib, nagu seni ka juhtub, ühtsustunnet murendada. Nüüdses infokeskkonnas ja vormsilaste aktiivsust arvestades võib väikevallas arvestada ka tugeva kohaliku avalikku kontrolliga.

Suure valla osana võib vormsilaste ühtekuuluvustunne nii võimenduda kui ka hajuda, sõltudes kogukonna ühtsusest ja eestvedamisest. Tugeva kogukondlikkuse juures võivad sisetised erimeelsused ka väheneda, kui eesmärgiks on meediat jm vahendeid kasutades Haapsalus tehtavaid otsuseid mõjutada. Eestvedamise nõrkuse korral – ja pigem on see tõenäolisem jätkuv areng – üritavad aga eri sihtgrupid ise Haapsalus loberida, mis ei toeta ühisasja ajamist.

4) mõju avalike teenuste osutamise kvaliteedile

Arvestatava püsielanikkonnaga

Tabel 1. Liitumise ja mitteliitumise võimalikud plussid ning miinused lähtuvalt Eesti territooriumi haldusjaotuse seaduse § 7 lõikes 5 nimetatud mõjudest ja asjaoludest.

	Iseseisev Vormsi vald	Vormsi suurema KOV osavallana
1) ajalooline põhjendatus	+ Vormsi kultuuriline omanäolisus säilib, rannarootsi sugemetega Vormsi identiteet saab edasi areneda. - Eraldatus teistest rannarootsi aladest (Noarootsi).	+ Võimalus arendada rannarootsi identiteeti suurema KOV raames. - Vormsi eripärasid ja nendest lähtuvaid vajadusi ei arvestata suures volikogus alati ja piisavalt.
2) mõju elanike elutingimustele	+ Võimalik korraldada selliseid teenuseid nagu Vormsi elanikele vaja. + Maksutulu elaniku kohta on suurem. + Senised toetused ja nende taseme saab säilitada. - Oht, et ei lepita olulistest küsimustes kokku või taganetakse kokkulepetest. - Ressursinappus suuremate investeeringute/projektide teostamisel.	+ Võimalik teostada Vormsi vajalikud ootamatud suuremad kulutused suhteliselt kiiresti omavahenditest. - Konkurents ressursidele, oht et Vormsi elanike vajadusi ei arvestata. - Oht, et ei lepita olulistest küsimustes kokku või taganetakse kokkulepetest.
3) elanike ühtekuuluvustunne	+ Vormsi oma volikogu ja kohapealne otsustamine soodustab ühtekuuluvustunde ja sotsiaalkapitali kasvu. - Oht, et sisemised erimeelsused kasvavad ning pärsivad Vormsi sünergiaid ja <i>lobby</i> ministeeriumites.	+ Vormsilased asuvad koostööle saavutamaks suurvallas parimat esindatust ja mõju. - Oht, et sisemised erimeelsused kasvavad ning Vormsi elanike ja ettevõtjate huvid ei saa suurvallas kuigivõrd esindatud. Kontrollimatu sisserände korral jäävad püsielanikud lootusetusse vähemusse, mis võivad põhjustada meeleheitlikke aksioone.
4) mõju avalike teenuste osutamise kvaliteedile	+ Vormsi saab kujundada enda teenuste paketi vajaduste kohaselt. + Otsustamine on inimesekessem, kiirem ja adekvaatsem, kuna tuntakse elanike reaalseid vajadusi ning märgatakse ka väiksemaid muresid ja probleeme. - Teenuste omahind on kallis.	+ Teenused rahastatakse ühisest eelarvest. - Oht, et teenuste valik ja kättesaadavus ei rahulda Vormsi elanikke.
5) mõju haldussuutlikkusele	+ Asjad saab kiiresti aetud. + Arvestatakse enam väikesaarte seaduses sätestatud saarvalla eeliseid. + Võimalus osaleda väikesaarte saarvaldade koostöös. - Inim- ja raharessurss on suuremate projektide teostamiseks piiratud. - Ametnikud peavad tegelema paljude erinevate küsimustega, milleks neil ei ole täit pädevust, mistõttu aega kulub enam ja ei pruugita leida parimaid lahendusi.	+ KOV haldussuutlikkus on oluliselt suurem. + Väiksemad halduskulud. - Haldusprotseduurid on bürokraatlikumad ja aeganõudvamad. - Oht, et väikesaarte seaduses sätestatud ei järgita piisavalt.
6) mõju demograafilisele olukorrale	+ Tugevam identiteet ja kogukonnatunne soosib sisserännet. - Kehv töökohtade ja teenuste valik sunnib lahkuma.	+ Võime investeerida ettevõtluse arengusse ja teenustesse loob parema elukeskkonna ja mõjutab sisserännet positiivselt. - Vormsi jääb suurvallas tahaplaanile ja ääremaastub.
7) mõju transpordi ja kommunikatsiooni korraldusele	+ Võimalus teha vahetult <i>lobby</i> MKM-is. - Oht jääda üksi, kui teised saarvallad peaks liituma teise KOV-idega.	+ Kaalukam <i>lobby</i> ja võime teatud investeeringute saamiseks suurema KOV mõjutuskanaleid kasutades. - Oht dotatsioonide kaotamiseks – laeva- ja bussiliikluse hõrenemiseks ja kallinemiseks pikas perspektiivis, kui ühistransport läheb KOV korraldada.
8) mõju ettevõtluskeskkonnale	+ Kiire ja personaalne asjaajamine. + Võimalus suunata kohalike ressursside kasutamist kogukonnale paslikus mahus ja moel. + Omaette vallal on kindel kaubamärk ja paremad eeldused eristuda. - Vähe võimalusi investeeringuteks ja toetusteks, et mõjutada ettevõtluskeskkonda. - Oht isiklike vastuolude tõttu tasuvate projektide hülgamiseks. - Oht, et ettevõtluseks vajalik piiratud maaressurss muudetakse elamumaaks.	+ Võimekus investeerida suurprojektidesse ja välja arendada ettevõtluse arendamise kompetents. - Oht käivitamiseks Vormsi keskkonda sobimatuid projekte. - Oht kontrollimatuks maadega spekulatsiooniks. - Oht, et ettevõtluseks vajalik piiratud maaressurss (põllu- ja metsamaa) muudetakse kergemini elamumaaks.
9) mõju hariduslikule olukorrale	+ Võimalus kujundada (tellida) haridust vastavalt vajadusele. + Põhikooli saab ka väikese õpilaste arvu korral kindlasti säilitada 9-klassilisena. - Piiratud inimressurss. - Raske leida häid õpetajaid või ka koolitajaid, kuna väike koormus.	+ Võimalus palgata võimekamaid pedagooge ja hankida suuremaid toetusprojekte. - Oht degradeerida kool (kuue või neljaklassiliseks) - Oht kaotada kooli korraldamisel (juhi valikul, õppekava muutmisel) sõnaõigus.
10) omavalitsusüksuse terviklikkus	+ Saarvald on sotsiaalne tervik. + Otsuste tegemine on väikevallas kohaliku kogukonna kontrolli all. - Oht sisemiselt lõhestuda isiklike konfliktide eskaleerumisel.	- Suur oht Vormsi ääremaastumiseks ja piiratud osaluseks KOV töös.

saarel tuleb riigil tagada elanikele elutähtsad teenused. Nende loetelu ei ole aga seaduses ega muul moel fikseeritud. Väikesaarte liidrite *lobby* on olnud tulemusrikas – riiklikest vahenditest saadakse toetust transpordi ja teenuse korraldamiseks. Lisatoetus on ka õigustatud, kuna probleemne juurdepääs mõjutab võimekuse tagamist koha peal ja on inimese kohta kallim.

Avalikud teenused jagunevad riiklikeks ja omavalitsuslikeks. Regionaalse – maakondliku tasandi roll on teenuse pakkujana kahanenud. Omavalitsuste võimekus teenuseid pakkuja on pärast 2008. aasta eelarvekärpeid suhteliselt kahanenud. Euroopalikku mitmetasandilist valitsemist ei ole Eestis kuigivõrd välja kujunenud. Haldusreformi järgmises faasis võimaliku KOV ülesannete laienemise kohta ei ole teavet. Avalike teenuste delegerimine era- või MTÜ sektorile on olnud Eestis küllalt aktiivne, kuid trend on pigem nende üle kontrolli tugevdamisele või siis isegi avalikule sektorile tagasivõtmisele. Vormsis, kui väga väikeses vallas, on võimekus pakkuja teenuseid paratamatult piiratud, mistõttu osa neist tuleb hankida nii ehk naa Haapsalust.

Saarelisus ja juurdepääsu ajutine katkemine (nt tormide ajal) eeldab iseseisvat kohapealset võimekust elutähtsate teenuste pakkuja. See on leidnud teatud lahenduse tervise- ja päästeteenuse tagamisel.

Iseseiva valla puhul on võimalik sõlmida teenust pakkuva asutustega – on need siis (näiteks huvihariduse

tagamisel) Haapsalu või erasektori pakkujad – lepingud, mis vastavad vormsilaste vajadustele ja eeldatavale kvaliteedile. Samas on võimekus teenuse kvaliteeti kontrollida, just spetsialistide vähesuse ja nende piiratud pädevuse tõttu, piiratud.

Haapsalu osavallana sõltub teenuste kvaliteet kokku lepitud teenuste ja nende pakkuja asukohast ning kogukonna ja osavalla esindajate jõulisusest neid välja nõuda ning eelarvestada. Alati on oht, et ametkondlikult kärbitakse väiksema nõudlusega teenuskohtade tegevust, liidetakse või suletakse need hoopis. Küll võib riigi poolt tagatavate teenuste saamisel suurema omavalitsuse läbirääkimisvõime olla parem. Kuid seda vaid siis, kui teema puudutab KOV ühishuvi. Vormsile spetsiifiliste riiklike teenuste saamisel tuleb esmalt veenda suure KOV läbirääkijaid, mistõttu ei pruugi need filtrit läbida.

5) mõju haldussuutlikkusele

Vormsi suurvalla osana on kindlasti haldussuutlikum. Ise küsimus on – kuivõrd suurvald arvestab vormsilaste vajadustega.

6) mõju demograafilisele olukorrale

Vormsi iseseisvaks vallaks jäämisel või liitumisel rahvastikuprotsentidele kohest mõju ei ole. Ilmselt ei ole Vormsi haldusstaatusel ka sellele pikemaajalist mõju, kuna Vormsil on välja kujunenud saare identiteet ja looduskeskkond, millest potentsiaalsed sisserändajad lähtuvad. Küll võib valla iseseisvuse staatus mõjutada ettevõt-

lust ja (just lastele suunatud) teenuste kvaliteeti, millel võib olla mõju noorte lastega perede saarel elamisel või kolimisel.

7) mõju transpordi ja kommunikatsiooni korraldusele

MKM toetab väikesaarte ühendusi riigieelarvest ligi 4,7 miljoni euroga, millest 633 000 eurot saab Lääne maavalitsus Rohuküla-Sviby laevaliini jaoks. Praamidotsioon väga suure tõenäosusega ei kao liitumise või iseseisva valla puhul. Siiski ei saa välistada, et MKM käivitab kärpeplaani, millega vähendatakse riigi tellitud doteeritud reise arvu või ka Vormsi püsielanike soodustust.

Vormsisisest bussiliini doteeritakse riiklikult ja seda korraldab Lääne maakond. Milline saab olema linnade bussiliinide rahastamine (mida rahastavad seni linnad ise), kui liinid pikenevad linnaga liitunud valdadesse, ei ole täna selge. Suure tõenäosusega jääb riigi dotatsioon ja korralduskeem esialgu samaks. Pikemas vaates ei saa aga välistada seniste maakondlike liinide korralduse üleandmist omavalitsustele või KOV liidule.

8) mõju ettevõtluskeskkonnale

Ettevõtlust saab kohalik võim mõjutada:

- korralduslike protseduuride, infoajamise ja suhtlusega,
- maakorralduse ja planeeringute korraldusega,
- abiga riiklike abimeetmete taotlemisel,
- maa ja hoonete renditingimuste seadmisega,

- otsese ja kaudse (nt töötajate koolitus) abiga.

Ettevõtted saavad Eestis teatud mahus abi (nõu) ennekõike maakondlikest ettevõtluskeskustest, nt erinevate partnerotsingute ja abiskeemide kohta. Eesti väikevalla võimalus on ennekõike ettevõtjatega positiivselt suhelda, menetleda piirkonnale kasulike investeeringuid ja töökohti loovate ettevõtete taotlusi ning planeeringuid võimalikult ladusalt. Veelgi tõhusam on, kui vallavanem või ettevõtluse eest vastutav ametnik tunneb hästi oma piirkonna ettevõtteid ja nende vajadusi ning valdab samas ka infot abiorganisatsioonide ja abiskeemide kohta ning abistab erinevate tegevuste korraldamisel. Ebapädevus ettevõtete suhtlemisel võib kaasa tuua täiendavaid keskkonna- või finantsriske.

Vormsil, nii iseseisvana jätkates kui ka liitudes, ei ole ettevõtlusega tegelev ametnikul eeldatavalt kuigi suurt töömahtu. Väikevalla ei ole reaalne ka olulisele ettevõttele pakkuja riigiabi ülempiiri mahus toetusi või osaleda ettevõtluse arendamiseks tarvilikes taristuprojektides. Küll võib see olla reaalne suure valla koosseisus, mis annaks Vormsi ressursse (rekreatiivne keskkond, tuul ja päike, kala, mets, põllu-karjamaa) arvestades märkimisväärsed võimalusi ettevõtluse arendamiseks.

Liitumise korral on ebasoovitavate arenduste vältimiseks Vormsil oluline tagada osavallale detailplaneeringu kehtestamise õigus.

9) mõju hariduslikule olukorrale

Saarelisuse tõttu peab Vormsil olema lasteaiad ja põhikool. Iseseisva valla puhul tuleb säilitada erikoeffitsient õpilase kohta suuremate kulutuste katmiseks. Iseseisval vallal (koolijuhil) on ühelt poolt vabamad käed haridust korraldada, nt tellides kursusi/tunde oma ala parimatelt asjatundjaltelt.

Ühinemisel võib olla ohuks väikekooli erikoeffitsiendi tühistamine, mis omakorda võib viia kooli degradeerimisele, juhtimise ja/või õpetajate töö ümberkorraldamisele (nt muudetakse Vormsi kooli filiaaliks või komandeeritakse õpetama suurema kooli eriala-õpetajad). Suurvalla koosseisus peaks kogukonnale säilima õigus valida kooli-lasteaia juhatajat ja kaasa rääkida muude neid asutusi ja haridust laiemalt puudutavate otsuste tegemisel.

Huvi- ja täiskasvanute hariduse, kultuuri- ja kogukonnaprojektide rahastamine võib suurvallas nii paraneda kui ka halveneda. Suurvalla eelarveprotsess ja taotluste menetlemine on ilmselt bürokraatlikum ja sisekonkurents tihedam. Teisalt võib taotluste esitamise edukus suurvalla eeldatavalt parema projektikoostamis- ja kaasrahastamise võimekuse juures olla edukam.

10) omavalitsusüksuse terviklikkus

Vormsi on saar, mille rannajoon moodustab mitmes, ka sotsiaalses ja halduslikus mõttes terviku. Liitudes Haapsalu/Ridalaga, aga ka Lääne-Nigula-Noarootsiga, jääb Vormsi paratamatult ääremaaks, kust vahetu osalemine KOV organite töös on raskendatud.

14. OKTOOBER, 2016

TULE HEA MUUSIKA SAATEL
TANTSIMA

SÜGISE SIMMAN

· ALGUS 21:30 ·
HULLO RAHVAMAJAS

MUUSIKAT MÄNGIB KÕRGELT HINNATUD
SIMMANIKOOSLUS "VÄLIHARF". AVATUD ON
BAAR.

SISSEPÄÄS TASUTA | VORMSI KULTUURIÜHING

TEATED

PALJU ÕNNE!

85. sünnipäeval
Arnold Kalda 3. oktoober

77. sünnipäeval
Rein Benno 23. oktoober

76. sünnipäeval
Taimi Õige 12. oktoober

73. sünnipäeval
Gennadi Levoškin 19. oktoober

70. sünnipäeval
Milvi Müürisepp 3. oktoober

Rüüd Kamarik 9. oktoober

65. sünnipäeval
Bo Göte Stenholm 29. oktoober

60. sünnipäeval
Krista Veisson 17. oktoober

SIMMAN

Sügise simman 14. oktoobril.

TÖÖTOAD

19. novembril kella 11.30-16.00 Hullo rahvamajas märgvil-timise töötuba. Osalustasu 10 €.
26.-27. novembril kella 12.00-16.00 paberist korvide punumise töötuba. Osalustasu 7 €. Info ja kirjapanek siilike36@gmail.com või 5553 5829.

Täiendav info <http://tootoad.blogspot.com/ee/search/label/Vormsil>

Uued raamatud raamatukogus

Suvel ilmunud raamatud ootavad lugejaid.

Eesti kirjandus

Kütimaa, J. «Minu Ahvenamaa»
Matsinov, P. «Gogoli disko»

Tõlkekirjandus

Jacobson, R. «Valge laam»
Simons, P. «Bellagrand»

Lastekirjandus

McBratney, S. «Sa oled mulle nii kallis»

Sildre, J. «Kuukassi koerused kosmoses»

Muu kirjandus

Allas, Ü. «Seitsme imega ümber maailma»
Ergma, E. «Kosmosemutt»
Hlevnjuk, O. «Stalin: diktaatori uus elulugu»
Press, G. «Ninamees Raio Piiraja»

Suvemeenutused välkintervjuuna

RACHEL, KARMEN, BRIGITA

Küsisime Vormsi inimestelt nende suve kohta. Mida suvi tõi, mis neile suvega seoses meenub ja mida nad suvest talve kaasa võtavad. Küsitluse eesmärgiks oli teha Vormsi suvest väike kokkuvõte ja seejuures omandada uusi oskusi ning kogemusi. Täname kõiki, kes leidsid aega ja tahtmist meie küsimustele vastata.

Mihkel, pensionär

Nii tore suvi oli. Pisikesed lapsed käisid külas. Nendega oli iga uus päev omamoodi ja väga lõbus. Nagu ma olen juba enne öelnud, oli see viimase aja kõige ilusam suvi.

Ene, õpetaja

Oi, suves oli palju päikest ja rohket tööd. Talvel tahaksin pikalt puhata.

Meeme, vallatöötaja

Suvi oli ilus, suundun talve suurepärase emotsiooniga. Päike paistis ja

inimesed olid toredad. Võib-olla minu jaoks meeldejäävaim oli nädalajane reis Stokholmis lapselast hoidmas.

Airila, müüja

Hästi teiselt möödus suvi. Paar korda käisin reisimas. Loodan talvel puhata.

Annika, õpetaja

Ma võtan suvest külma talve kaasa kindlasti prisked aiasaadused, puhkuse muruniitmisest, saunaõhtud koos vihtadega, tehtud puud, D-vitamiini päikesest ja ootuse järgmisele suvele.

Elle, vallatöötaja (vastas meilitsi)

Seda suve jääb meenutama märksõna kokkutulekud. Esimene oli juba maikuus, kui mu Palamuse klassikaaslased tulid Vormsile tähistama 40. keskkooli lõpetamise aastapäeva ja ma olen väga tänulik, et nad nii pika maa ette võtsid. Kõik sattusid saarele esmakordselt ja olid vaimustunud.

Järgmine oli Kullamaa kooli viislaste kokkutulek. Nautisin pidu ja

Vormsi koolipere õppeaastat alustamas.
Autor: Meeme Veisson

südamlikke kohtumisi oma õpilastega, hommikune linnulauluretk järve ümber oli tõeline kirss tordil.

Augustis kutsusin oma armsad ülikoolikaaslased saarele, sest möödus 35 aastat Alma Materi lõpust.

Meeldejääv oli veel Tartu Uue Teatri etendus «Odysseia».

Loomulikult aitavad suvel kogutud

päikeseenergia, saare puutumatu looduse ilu, meri ja võrratud Saxby päikeseloojangud eesolevat sügist ja talve rõõmsalt mööda saata.

Esta, raamatukoguhoidja

Pisut mõeldes meenub kõige paremini tantsimine, mida sai tõesti terve suvi tehtud. Sai käidud Jõgeval

naistetantsupeol, Moostes pärimuspeol Baltica, Läänemaa tantsupeol ja Haapsalus Rannarootsi tantsupeol. Tantsimine oli pisut väsitav, aga siiski võrratu.

Veidi kurvaks teeb see, et Vormsi õpilased ei armasta suvel lugeda. Küll aga loevad palju need lapsed, kes Vormsisse puhkama on tulnud.